

Broederlijk Delen

jaar
50
affiches

KADOC-

---

nieuwsbrief

2011/1

Tentoonstelling *Broederlijk Delen. 50 jaar affiches*

Broederlijk Delen bestaat dit jaar 50 jaar. Op die halve eeuw engagement voor een rechtvaardige wereld blikt KADOC-K.U.Leuven terug met de 50 affiches waarmee de organisatie sinds haar oprichting in 1961 haar campagnes ondersteunde. Die affiches – onder meer het werk van gerenommeerde grafici als Paul Ibou, Hugoké of Gal – tonen niet alleen de evolutie van de communicatie van Broederlijk Delen. Ze geven vooral een boeiend en levendig beeld van 50 jaar Noord-Zuidsolidariteit in Vlaanderen.

Broederlijk Delen werd opgericht als een antwoord op de hongersnood die in 1961 uitbrak in Kasaï in Congo. De Belgische bisschoppen richtten Broederlijk Delen op om de noodhulp te organiseren. Broederlijk Delen kreeg de opdracht om op een autonome wijze, maar in verbondenheid met de katholieke kerk, de solidariteit met het Zuiden gestalte te geven. Vrij vroeg legde de organisatie al het accent op structurele ontwikkelingssamenwerking en breidde ze haar actieradius uit naar de drie continenten. Projectenwerking evolueerde naar partnerwerking. Ook van de beïnvloeding van de beleidsmakers inzake ontwikkelingssamenwerking werd al van in het begin werk gemaakt. Op het terrein groeide het inzicht dat de beste manier om armoede en onrecht te bestrijden erin bestaat om de eigen initiatieven van de lokale bevolking volop te ondersteunen.

Broederlijk Delen is door de jaren heen trouw gebleven aan zijn integrale mensvisie en christelijke inspiratie, maar is tegelijkertijd geëvolueerd naar een brede solidariteitsbeweging. Die ontwikkeling is duidelijk af te lezen van de 50 affiches die tot 26 maart in Leuven te zien zijn.

KADOC, Vlamingenstraat 39 te 3000 Leuven
van 3 februari t/m 26 maart 2011
gratis toegang > ma tot vrij 9-17u > zat 9-12.30u

Inhoud / 4 Over Eddy Merckx en Brigitte Bardot. Periodieken nv Het Volk / 11 De Grote Staking. Acties tegen de Eenheidswet: herinnering en geschiedenis / 16 Religie, kolonisatie en dekolonisatie in Congo. Verslag van een colloquium

Over Eddy Merckx en Brigitte Bardot Periodieken nv Het Volk

Carine Dujardin

Recentelijk heeft uitgeverij Corelio de rijke en omvangrijke periodieken-collectie van de voormalige coöperatieve vennootschap en uitgeverij Het Volk overgedragen aan KADOC en de Leuvense universiteitsbibliotheek. Het betreft een omvangrijke (ca. 200 lopende meter) en inhoudelijk zeer waardevolle collectie die een schat aan informatie bevat over diverse aspecten van het maatschappelijk leven in Vlaanderen en daarbuiten tussen 1891 en 2009. Men treft er niet alleen informatie aan over ‘ernstige’ onderwerpen zoals politiek of sociaaleconomische ontwikkelingen in Vlaanderen, de (ex)kolonie en de wereld. De diverse populaire weekbladen die door Het Volk werden uitgegeven, waren ook pioniers inzake ontspanning en vrijetijdsbesteding, denken we maar aan de stripverhalen of de verslaggeving over de ronde van Frankrijk. De tijdschriften zijn dan ook zeer waardevol voor de studie van de Vlaamse volkscultuur en van verschuivingen in het vrijetijdspatroon in Vlaanderen.

Erfgoedzorg Binnen het erfgoedlandschap kan het dossier van de bewaring en overdracht van de periodieken van nv Het Volk als een voorbeeld-dossier fungeren. De nauwgezetheid waarmee van ieder dag- of maandblad dat werd uitgegeven, een exemplaar werd bijgehouden, bewaard, ingebonden en in sommige gevallen zelfs gemicrofilmd, getuigt niet alleen van een grote toewijding, maar ook van

een goed inzicht in de maatschappelijke en cultuur-historische betekenis van de eigen publicaties.

Vooraleer geopteerd werd voor de overdracht van het erfgoed geheel aan professionele bewaarinstellingen, heeft de uitgeverij zelf geïnvesteerd in de preservatie van haar erfgoed. Zo werden de eerste twintig jaargangen van *Het Volk* (1891-1921) en de eerste tien jaargangen van zijn concurrent en tegenhanger *De Vooruit* (1889-1899) opgeborgen in zuurvrije en op maat ontworpen preservatiedozen. Op die manier wordt het reeds sterk verzuurde papier beschermd tegen verder verval. Volgens de regels van de kunst is van de volledige collectie van *Het Volk* een bewaarkopie op microfilm gemaakt. De waardevolle microfilm is op de zetel van Corelio opgeborgen in een speciaal daarvoor ontworpen dubbelwandig bewaardepot, dat een betere bescherming biedt tegen brand.

Ook de overdracht van de zo gekoesterde papieren collectie aan professionele bewaarinstellingen getuigt van een grote bekommernis om het eigen culturele erfgoed. De dagbladen, zoals *Het Volk* (1891-2009), *De Antwerpse Gids* en *De Nieuwe Gids* (1948-1968) en *De Vooruit* (1889-1899), werden overgedragen aan de Leuvense universiteitsbibliotheek. Binnen de context van de Erfgoedbibliotheek Vlaanderen, waarbinnen de Leuvense universiteitsbibliotheek functioneert, zal ze het deponeringschap voor de kranten van *Het Volk* op zich nemen, zodat een langetermijngarantie op bewaring kan worden geboden. De week- en maandbladen, zoals *De Week* (1954-1956)/*Samedi* (1953-1973) en de sport- en stripbladen (*Het Volk Sport* (1946-), *Kapoentje*, *Ohee*, *Robbedoes*, *Ohee*, *Ohee club*), en het koloniale blad *Courrier d'Afrique* (dec. 1947-jan. 1970) worden op KADOC bewaard. Ook daar zullen de erfgoedpareltjes worden gekoesterd en ter beschikking gesteld aan geïnteresseerden.

Het Volk (1891-2009), een krant met een geschiedenis

Het Volk, dat met uitzondering van de Tweede Wereldoorlog bijna 120 jaar onafgebroken verscheen, kan gerust doorgaan als een monument in de sociale geschiedenis van België. Als spreekbuis van de christelijke arbeidersbeweging speelde het blad een cruciale rol in het ontstaan en de ontwikkeling van de christendemocratie. Het dagblad *Het Volk* zag het licht op 21 juni 1891 als spreekbuis van de pas opgerichte Gentse Antisocialistische Werkliedenbond. In tegenstelling tot zijn voorganger en tegenpool, de Gentse *Vooruit*, zou het nieuwe volkse dagblad geen revolutie prediken, maar ijveren voor sociale harmonie in de context van een christelijk samenlevingsproject. Tegenover de klassenstrijd stelde het de verzoening en samenwerking van de klassen voorop. De krant kwam wel op voor “s Werkmans rechten”, maar volgde daarbij het pad van de geleidelijkheid en streefde naar sociale hervormingen langs wetgevende en organisatorische weg. In de lijn van de socioculturele werking van de Antisocialistische Werkliedenbond en de Belgische Volksbond eigende de arbeidskrant zich ook een opvoedkundig-pedagogische taak toe.

Het christelijk geïnspireerde werkmansblad slaagde erin zich te handhaven en tegen de eeuwwisseling een oplage van ca. 9000 exemplaren te bereiken, die nog steeg tot 16.000 in 1910 en ca. 30.000 in 1920. Tijdens het interbellum kende het abonneementaantal een trage, maar gestage groei. Na het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog viel de oplage terug tot 19.000 exemplaren. Het bleek een hele opgave om het eigen profiel als “christen werkmansblad”, de ondertitel sinds 1912, ook in tijden van crisis te handhaven. Vernieuwingen en herstructureringen volgden elkaar op, maar waren niet in staat een gezonde financiële basis tot stand te brengen.

Op 7 februari 1932 verscheen het blad in een moderne lay-out en met een nieuwe ondertitel, “katholiek democratisch dagblad voor Vlaanderen”. Volgens de eisen van de moderne journalistiek werd meer aandacht besteed aan vormelijke aspecten. Redactioneel werd geopteerd voor moderniteit en veelzijdigheid, zonder daarbij de basisinspiratie te verloochenen. In de lijn van de inhoudelijke verruiming verschenen er heel wat nieuwe rubrieken, zoals techniek en wetenschap, kunst en geschiedenis, maar ook sport en faits divers.

Samenwerking met De Tijd (1922-1940)

Een tweede piste die tijdens het interbellum werd gevolgd, was die van samenwerking met gelijkgezinde bladen. *Het Volk*, dat het orgaan was van de christelijke arbeiders van het arrondissement Gent, had dan wel een ruime oplage en een veelzijdig profiel, het bleef een gewestelijk blad, dat vooral in beide Vlaanderen en Vlaams-Brabant was ingeburgerd. *De Tijd*, sinds 1921 uitgegeven door het Algemeen Christelijk Vakverbond van België, was het officiële, nationale orgaan van de christelijke arbeidersorganisatie.

Kop van het eerste nummer van Het Volk.
[KYC78]

Eerste jaar.

Zondag en Maandag, 21 en 22 Juni 1891.

Nummer 1

HET VOLK

ANTISOCIALISTISCH DAGBLAD

PRIJS PER NUMMER: 2 CENTIEMEN

EERSTE UITGAVE

Men mag niet denken:
Per post aan te slaan per jaar.
Voor het kostenblad, dat post-
maakt (niet).
Het abonnementen genomen tot
einde van het jaar, 6 franc.
Afschrijven van het blad.

Alle briefwisselingen verhoeven
te worden aan: G. Eylenbosch,
signor & drukker, Oudestraat, 32,
te Gent, waar het blad ook ge-
drukt is.

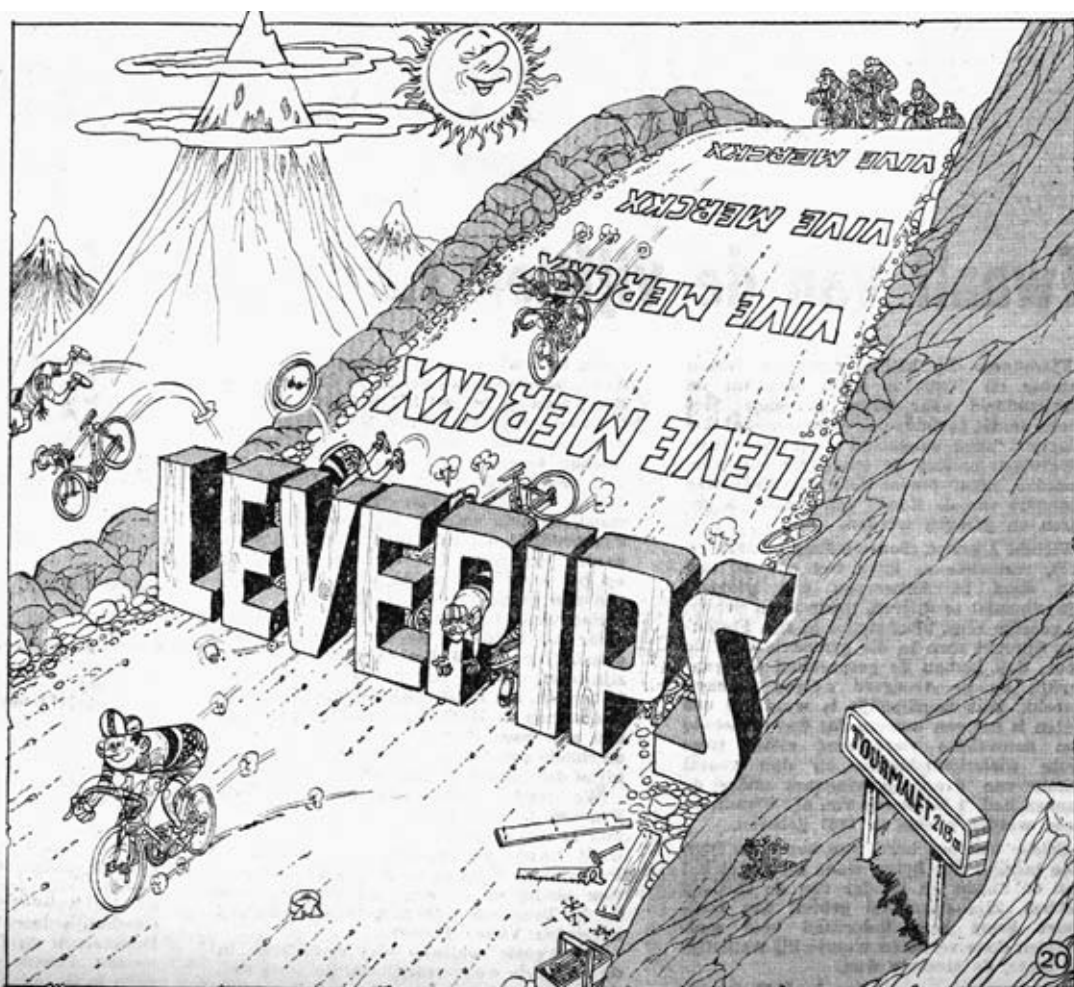
Ongesekende brieven worden
niet opgenomen.

Vanaf het midden van de jaren 1920 kwam het tot een toenadering tussen beide bladen, wat uiteindelijk zou leiden tot een redactionele samensmelting. Sinds december 1926 werd *De Tijd* gedrukt op de persen van Het Volk. Twee jaar later droeg het ACV de eigendomstitels van het blad over aan nv Het Volk. Sindsdien hadden beide bladen dezelfde redactie. *Het Volk* bleef zich vooral oriënteren op de regio van waaruit het was gegroeid, terwijl *De Tijd* zich als nationaal blad profileerde. Vanaf 1935 verschenen beide bladen met dezelfde ondertitel, "Orgaan van het Algemeen Christelijk Werkersverbond van België".

Gezinskrant *Het Volk* evolueerde in de naoorlogse periode tot een modern informatieblad voor - wat op zich een statement was - het hele gezin. Het aantal rubrieken nam toe, met onder meer cartoons, film- en beursinformatie. Er kwam een pagina voor kinderen (Ons Kindervolkje) en een vrouwenrubriek (met de typerende titel Thuis Best). Verder werden nog een culturele en een toeristische rubriek toegevoegd. Vanaf januari 1966 bevatte *Het Volk* een aparte televisiepagina. Het aantal regionale en subregionale edities nam fors toe en bleek een belangrijke troef voor de toekomst.

De nieuwe formule sloeg aan bij het publiek. *Het Volk* slaagde erin om in de jaren 1950 uit te groeien tot de op twee na grootste krant van het land. Binnen de katholieke pers bekleedde het zelfs een tijdlang de eerste plaats. Het succesverhaal wordt

Cartoon van Buth met Thomas Pips in het 'rondgazetje' van 15 juli 1969, toen Eddy Merckx "iedereen k.o. reed".

geïllustreerd door de exponentiële groei van de oplagecijfers. Toen het centenblaadje van weleer in 1951 zijn zestigste verjaardag vierde, had het blad 147.000 abonnees. In juni 1951 telde het bedrijf 371 werknemers, 134 redacteurs en bedienden en 237 arbeiders. Tien jaar later bereikte het blad zelfs een oplage van 220.000, met een bereik van 800.000 lezers.

Sport als uithangbord

De omvang en kwaliteit van de sportbladzijden droegen in belangrijke mate bij tot het succes en de verspreiding van de krant. In *Het Volk* en zijn aanverwante bladen kon men van dag tot dag de glorie-momenten (her)beleven van nationale sporthelden als Eddy Merckx, Roger De Vlaeminck of Herman Van Springel. Naast wielrennen en voetbal, de twee populaire volksporten, was er ook aandacht voor biljart, boksen, duivensport, veldlopen, atletiek en paardensport.

Twee naoorlogse experimenten speelden een belangrijke rol in de succesrijke sport-profilering van het blad. Nog voor de capitulatie van Duitsland (7 mei 1945) kwam de sportredactie van *Het Volk* met het plan voor de dag om door bevrijd België een grote wielervedstrijd te organiseren. Op 16 maart 1945 was de eerste 'Omloop Het Volk' een feit. Het was een overweldigend succes. Meteen was ook een opmerkelijke promotie-strategie gelanceerd, waarbij de verspreiding van een krant werd gekoppeld aan het sponsoren van wielerevenementen.

Een tweede succesrijk naoorlogs wielereperiment was het op de markt brengen van een speciale ronde-van-Frankrijkeditie, *Het Volk Sport* (1946-), beter bekend als het 'rondegazetje'. Het bevatte een verslag van de tourrit van de dag, met de uitslag van de etappe, het klassement en ook cartoons en strips van onder meer Marc Sleen en Buth ('Thomas Pips'), alluderend op een tafereel uit de tourrit. De gemiddelde oplage bedroeg 70.000 exemplaren, met op het hoogtepunt zelfs 120.000. Het tourkrantje werd enkele uren na de aankomst van de rit reeds aan de verkopers bezorgd. Sportvliegtuigjes zorgden voor een snelle distributie naar alle uithoeken van Vlaanderen.

Nieuwe concentratiebeweging

In november 1952 nam het krantenbedrijf Het Volk de bladen van nv De Nieuwe Gids over. *De Nieuwe Gids* was in oktober 1944 op de markt gebracht door de industriëlen Léon Bekaert en Tony Herbert onder de titel *De Nieuwe Standaard*. De krant was katholiek en Vlaams en richtte zich voornamelijk tot de middenklasse. Vanaf maart 1950 werd *De Nieuwe Gids* bij Het Volk gedrukt. In 1952 volgde de integrale overname. Het Volk kwam zowel in het bezit van *De Nieuwe Gids* als van de Antwerpse regionale editie, *De Antwerpse Gids*. In een eerste fase bleven de redacties ongewijzigd. Op termijn verschilden de drie kranten *Het Volk*, *De Nieuwe Gids* en *De Antwerpse Gids* enkel nog in hun hoofdartikels en in de opmaak van hun eerste pagina's.

Striphelden

Als gevolg van de samenwerking met De Nieuwe Gids kwam ook het stripblad 't *Kapoentje* (1951-1979) in bezit van Het Volk. Het stripblad verscheen voortaan als kosteloze bijlage bij de woensdageditie van *Het Volk* en *De Nieuwe Gids* en was meteen een groot commercieel succes. Vanaf dan bood Het Volk een forum aan talrijke bekende tekenaars. *De Lustige*

Een nummer van 't Kapoentje, met de 'kapoentjesstrip' van Marc Sleen, 26 juni 1963. [KYC1036]

KAPOENTJE

KOSTELOOS WEKELIJKS BIJVOEGSEL BIJ « HET VOLK » VAN 26 JUNI 1963 — Nr. 26

de
lustige
kapoentjes

Nr
601

door
Marc
Sleen

Kapoentjes, uithangbord van de stripkrant, was een creatie van Bob De Moor (1947-1950). Thomas Pips werd ontworpen door Buth (Leo De Budt), die in 1949 nog tekende voor *Petits Belges* en *Zonneland*. In het begin van de jaren 1950 bracht Marc Sleen (Marc Neels), de ontwerper van Nero, Van Zwam en Madam Pheip, zijn stripfiguren naar Het Volk. Hij zette er zijn reeks *Piet Fluwijn & Bolleke* (1945) voort en nam als 'huistekenaar' *De Lustige Kapoentjes* van Bob De Moor over. Vanaf 1958 tekende Jef Nys voor nv Het Volk en verhuisde *Jommeke* van het parochieblad naar *Het Volk*. Reeds in 1959 bracht de uitgeverij het eerste Jommekesalbum op de markt.

Striphelden als 'de lustige kapoentjes', 'Thomas Pips', 'Jommeke' of 'Guust Flater' droegen ongetwijfeld bij tot de opmars en het succes van het blad. Met de stripbladen van Het Volk - 't *Kapoentje*, *Ohee*, *Robbedoes Ohee* en de *Ohee-club* - kan een halve eeuw Belgische stripgeschiedenis in kaart worden gebracht.

Out of Africa De actieradius van Het Volk strekte zich ook uit overzee. In april 1946 werd *Le Courrier d'Afrique* (1930-1970), dat in Leopoldstad verscheen en tot dan toe door de missie-instituten werd beheerd, aan het ACV aangeboden. Van december 1947 tot januari 1970 was Het Volk bij de uitbating en verspreiding van dat koloniale zusterblad betrokken. Van meet af aan werden plannen gesmeed om een Vlaams weekblad in de kolonie te laten verschijnen. *De Week* (1954-1956) en *Same-di* (1953-1973), de Franstalige tegenhanger van dat koloniale weekblad, werden op de Gentse persen gedrukt en zowel in België als in het buitenland verspreid.

Neergang In de jaren 1960 en 1970 stagneerde de oplage van *Het Volk* rond de 220.000. Op het einde van de jaren 1980 was *Het Volk* de enige krant die lezers bleef verliezen. In de jaren 1990 werd het bedrijf verlieslatend. Eind 1994 werd de krant met haar drukkerijen en haar participatie in de Vlaamse Televisie Maatschappij (VTM) overgenomen door de Vlaamse Uitgevers Maatschappij VUM. De tijdschriften van Het Volk (*Eos*, *Zondagsblad* en *TV*) werden verkocht aan uitgeverij Cascade. De stripuitgeverij ging naar Dupuis. In een eerste fase werden er geen fundamentele redactionele wijzigingen bij de krant doorgevoerd, maar vanaf 2000 ontstond er een grotere inhoudelijke synergie met *Het Nieuwsblad*. Op 10 mei 2008 smolt *Het Volk* samen met *Het Nieuwsblad/De Gentenaar*. Het laatste exemplaar verscheen op vrijdag 9 mei 2008, 117 jaar na het verschijnen van de eerste krant. In mei 2008 had *Het Volk* een dagelijkse oplage van ongeveer 70.000 exemplaren. De titel *Het Volk* werd nog behouden als ondertitel van *Het Nieuwsblad* tot 2 maart 2009. Nadien verdween *Het Volk* ook als ondertitel.

De Grote Staking

Acties tegen de Eenheids- wet: herinnering en geschiedenis

Peter Heyrman & Godfried Kwanten

Op 9, 10 en 11 december 2010 vond aan de universiteit van Luik het inter-universitaire colloquium *La Mémoire de la Grande Grève de l'hiver 1960-1961 en Belgique* plaats. De organisatoren beoogden een brede historische reflectie over de staking tegen de Eenheidswet in december-januari 1960-1961 en de wijze waarop die vijftig jaar na datum in het collectieve geheugen leeft. Het colloquium bood een wetenschappelijke ontmoetingsplaats voor meer dan veertig onderzoekers, zowel Vlaamse als Franstalige. Ook KADOC verleende zijn medewerking.

De Eenheidswet, voluit 'Wet voor de economische expansie, de sociale vooruitgang en het financieel herstel', beoogde naast een actieve expansie- en werkgelegenheidspolitiek, ook een grootschalige saneringsoperatie van de Belgische overheidsfinanciën. Dat was ook hoognodig. De al wankelende rooms-blauwe regering-Eyskens werd geconfronteerd met een hoge werkloosheid, stijgende uitgaven voor de uitbouw van de verzorgingsstaat, de toepassing van het schoolpact, de financiering van de expansiewetten en de gevolgen van een onafhankelijk Congo. Structurele besparingen en nieuwe fiscale inkomsten om de overheidsfinanciën weer op orde te stellen, leken een essentiële voorwaarde voor het beoogde economische expansiebeleid. De wet voorzag in 11 miljard frank besparingen en 6,6 miljard nieuwe belastingen op een uitgavenbegroting van 124,9 miljard. Premier Eyskens verbond zijn persoonlijke politieke lot aan de goedkeuring van het wetsontwerp, dat op 4 november 1960 bij de Kamer werd ingediend.

De omvang van de financieel-budgettaire ingrepen wekte veel opzien en leidde - als vanzelfsprekend - tot een hevige reactie van de (socialistische) arbeidersbeweging. Aanvankelijk werd vooral in Wallonië en onder het overheidspersoneel actie gevoerd. Maar vijf dagen na het koninklijk huwelijk, op 20 december 1960, de dag van de bespreking van het wetsontwerp in de Kamer, sloeg de stakingsgolf over op de privésector en breidde ze zich uit naar Vlaanderen. Het sociaal conflict, niet ondersteund door de christelijke en nauwelijks gecontroleerd door de socialistische vakbond, legde het industrieel en openbaar leven in België nagenoeg lam. Het elektriciteitsverbruik moest worden gerantsoeneerd. Op 27 december vonden overal in het land betogingen plaats. In januari 1961 nam het conflict steeds grimmiger vormen aan, met toenemend straatgeweld en sabotagedaden. De regering sloeg hard terug. Rijkswacht en leger werden ingezet: in totaal werden circa tweeduizend mensen gearresteerd. Er vielen ook vier doden. De krachtmeting werd evenwel in het voordeel van de regering beslecht. Steeds grotere groepen werknemers en ambtenaren besloten opnieuw aan het werk te gaan. Op 13 januari werd de Eenheidswet door het parlement goedgekeurd. In Luik, Charleroi en de Borinage sleepte de sociale onrust aan, maar vanaf 23 januari keerde ook daar de rust terug.

Houding christelijke arbeidersbeweging Aan katholiek-Vlaamse zijde bleef men al die tijd afzijdig van het conflict. Nochtans klonk er aanvankelijk ook in de schoot van de CVP-PSC en met name in de christelijke arbeidersbeweging kritiek op de harde regeringsmaatregelen en op de aanpak en de figuur van Eyskens. De dissidente stemmen in de CVP-PSC verstomden evenwel zeer snel en de gelederen werden gesloten onder druk van het straatprotest. De felle oppositie tegen de Eenheidswet had in de CVP-PSC juist een averechts effect: de partij ging als één blok achter het pakket maatregelen staan. De middenstandsvleugel van de partij, in het bijzonder het NCMV, verdedigde de regering, mede omdat die tal van gunstige initiatieven voor de zelfstandige ondernemers had genomen, bijvoorbeeld de langverwachte vestigingswet. De christelijke arbeidersbeweging, onder andere de vakbond ACV-CSC, werd niet losgeweekt van de partij, maar versterkte juist haar partijtrouw. De politieke en syndicale oppositie werd in katholieke milieus immers als totaal buitensporig ervaren, als regimebedreigend en als revolutionair en ideologisch geladen. Het straatgeweld en de sabotagedaden riepen reminiscenties op aan de gebeurtenissen ten tijde van de Koningskwestie (zomer 1950). Toen had een verdeelde CVP-top onder druk van de straat en ondanks een politieke meerderheid de troonsafstand van Leopold III moeten dulden. Dat had de partij diep getraumatiseerd. Tien jaar later leek de geschiedenis zich te herhalen. Nu evenwel wenste de CVP onder geen beding te wijken voor 'insurrectionele' bewegingen. De interne eenheid en de steun aan de meerderheid moesten bewaard blijven en er mocht niet worden toegeven op programma en beleid. Meningsverschillen tussen taalgroepen, standen en personen moesten wijken voor eendrachtige steun aan premier, regering en partij.

Minister P.W. Segers speelde bij die consensusvorming een cruciale rol. Hij trad op als bruggenbouwer, scheidsrechter en verzoener tussen personen (Eyskens-Lefèvre), strekkingen en standen. Hij wist door bepaalde tussenkomsten elke interne oppositie in de kiem te smoren en haalde als vertrouwens- en verbindingspersoon de christelijke arbeidersbeweging over de streep. In een radiotoespraak op 30 december 1961 vertolkte hij uitstekend het standpunt van de regering, zijn partij en de christelijk arbeidersbeweging toen hij sprak van een "ongerechtvaardigde staking die steeds moeilijker haar politiek karakter verbergt". Het ACV zou volgens hem niet meelopen in dat "soci-

alistisch avontuur” van “sabotage, bedreiging en geweld”. Het kon volgens de minister niet dat een minderheid via sociale agitatie een solide meerderheid zou weggagen.

*Op 26 december 1960
werden de ruiten van het
kantoor van de christen-
democratische krant
De Nieuwe Gids ingegoooid.
[Foto Nestor Defraene;
KFB2653]*

Een mythische staking

De staking tegen de Eenheidswet bracht de voorbije decennia veel pennen in beweging. Ook haar herdenking gaat vandaag allerminst onopgemerkt voorbij, hoewel de aandacht ten zuiden van de taalgrens beduidend groter is dan in Vlaanderen. In het collectieve geheugen van diverse maatschappelijke groepen in vooral de zuidelijke landshelft heeft het sociaal conflict in de wintermaanden van 1960-1961 haast mythische proporties aangenomen. Daar wordt gewezen op de ‘prerevolutionaire’ beroering en de maatschappelijke ‘desintegratie’ die het veroorzaakte. Er wordt gediscussieerd over gemiste kansen, over de houding en de verantwoordelijkheid van de centrale sociale en politieke actoren. Voor sommigen is de staking tegen de Eenheidswet niet meer of minder dan de ‘staking van de eeuw’, een onvervalst maatschappelijk keerpunt. Men wijst dan op de vele onderliggende spanningen (zelfs angsten) in de Belgische samenleving die dankzij haar schokgolven nadrukkelijk aan de oppervlakte kwamen. Andere auteurs koppelen de stakingsbeweging ook aan diverse sociale en politieke evoluties die in de jaren 1960-1970 hun beslag kregen. Dankzij een grondige structuurhervorming werd de arbeidersbeweging toen nadrukkelijker bij het sociaaleconomisch beleid betrokken. Na de heetgebakerde levensbeschouwelijke discussies uit de jaren 1950, kwamen communautaire kwesties bovenaan op de politieke agenda. De divergente opstelling van de Vlaamse en Waalse arbeidersbeweging en het evoluerend vertoog van de stakingsleiders (in het bijzonder André Renard) markeerden de definitieve doorbraak van het regionaal economisch denken, zeker in Wallonië. Ook de economische verhoudingen kantelden. Terwijl de traditionele Waalse industriële sectoren langzaam

ten onder gingen, brak in de jaren 1960 voor Vlaanderen, dankzij innovatieve groei-kmo's en buitenlandse investeringen, een periode aan van economische hoogconjunctuur en ongekennde welvaartsgroei.

De gebeurtenissen rond de Eenheidswet hadden ook electorale en partijpolitieke gevolgen. Bij de verkiezingen van 26 maart 1961 brak de 'Vlaamse Volksunie' definitief door. Ze snoopte vooral stemmen weg bij de CVP, waar een communautaire radicalisering werd ingezet die na Leuven Vlaams zou leiden tot de splitsing van de unitaire partij. De BSP van haar kant kreeg af te rekenen met oppositie in eigen schoot na de oprichting door André Renard van de Mouvement populaire wallon, een drukingsgroep die pleitte voor een federale inrichting van België en voor antikapitalistische structuurhervormingen: Wallonië mocht niet langer gedomineerd worden door een 'reactionair' Vlaanderen, zo klonk het.

Het emblematische karakter van de stakingsbeweging tegen de Eenheidswet maakt het nog steeds weinig vanzelfsprekend om haar op een afstandelijke, wetenschappelijke wijze te benaderen. Maar naarmate een zekere chronologische afstand groeit ten opzichte van markante historische gebeurtenissen, naarmate de direct betrokken getuigen verdwijnen en de door hen gekoesterde bronnen ter beschikking komen van onderzoekers, vindt inderdaad een omslag plaats. Herinnering en herdenking, intrinsiek gelieerd aan vaak competitieve groepsidentiteiten, maken plaats voor historische analyse, zowel van de stakingsbeweging zelf als van haar gevolgen, dat zowel op korte als middellange termijn. Het colloquium in Luik gaf daartoe een belangrijke aanzet. In diverse sessies en afdelingen werden de gebeurtenissen gecontextualiseerd en vanuit zeer diverse standpunten onder de loep genomen. De aanwezige getuigen van en participanten aan de stakingsbeweging kleurden die visies bij, verwijzend naar hun eigen herinneringen en naar de beeldvorming die in hun midden was gegroeid. Dat leidde vaak tot boeiende confrontaties en discussies. De wisselwerking tussen herinnering en geschiedenis liep als een rode draad door het gebeuren.

Terwijl sommige bijdragen een langetermijnperspectief tekenden en de stakingsbeweging dus een plaats gaven in een breder (sociaaleconomisch, politiek, syndicaal ...) analytisch kader, zoomden andere sprekers in op specifieke (bekende en minder bekende) actoren, structuren en gebeurtenissen. De uiteenlopende disciplines van de sprekers, niet enkel historici, maar ook sociologen en politicologen, droegen bij tot een kwaliteitsvolle wetenschappelijke interactie. Het merendeel van de bijdragen was gebaseerd op origineel bronnenonderzoek, wat soms erg vernieuwende inzichten opleverde en onvermoede verbanden aan het licht bracht. Het lokale perspectief werd daarbij niet uit het oog verloren, met boeiende uiteenzettingen over hoe lokale gemeenschappen de stakingsacties hebben beleefd en herinneren, tot in strips toe. Ook de beeldvorming in het buitenland, vooral in Frankrijk, kwam aan bod.

De bijdragen van dit colloquium worden momenteel afgewerkt en verzameld. Ze zullen in het tweede semester van 2011 worden gepubliceerd onder redactie van Pierre Tilly, Bernard Francq en Luc Courtois van de Université Catholique de Louvain. Wij houden u daarvan vanzelfsprekend op de hoogte.

Affiches van de CVP en de BSP van de parlementsverkiezingen van 26 maart 1961 met een verwijzing, in woord en beeld, naar de Eenheidswet.
[KCA222 & KCB3576]

Religie, kolonisatie en dekolonisatie in Congo Colloquium

Jean-Luc Vellut*

Van 8 tot 10 november 2010 organiseerde KADOC in Leuven een internationaal symposium ter gelegenheid van de vijftigste verjaardag van de onafhankelijkheid van de Democratische Republiek Congo. Een zestigtal Afrikaanse, Europese en Noord-Amerikaanse deelnemers, onder wie 25 sprekers, lieten hun licht schijnen op de veelvormige relaties tussen religie, kolonisatie en dekolonisatie in Congo, Rwanda en Burundi. Dit colloquium vormde één luik van een drieluik aan activiteiten dat KADOC opzette in dit herdenkingsjaar. Het erfgoedproject 'Religie en kolonisatie: Congo 2010. Mondelinge bronnen aangaande de receptie en perceptie van westerse religieuze opvattingen en praktijken in Congo en Rwanda, 1885-1960' en een fototentoonstelling ('Getuigen van een mis-sie') in de pandgangen van KADOC vormden de andere luiken.

Christendom en politiek imperialisme

De inleidende lezing werd gegeven door Vincent Viaene, drijvende kracht achter het organiserend comité. Hij stelde het christendom en de verschillende humanistische bewegingen voor als de siamese broers van het imperialisme. Hoewel al die internationale bewegingen verenigd en verdeeld werden door politieke grenzen en andere tegenstellingen, ontmoetten ze elkaar af en toe toch rond gemeenschappelijke kwesties. Het was onder impuls van die internationale beweging met uiteenlopende gezichten dat

* De oorspronkelijke, Franse versie van dit verslag verschijnt in het tijdschrift *Histoire et Missions chrétiennes*, 2011, 16.

Afrika nauwer geïntegreerd werd in een globaliserende wereld. Die invalshoek overstijgt de postkoloniale strekking die geneigd is de koloniale periode in de geschiedenis van Centraal-Afrika en Congo te eenvoudig voor te stellen.

De band tussen staatskerk en politiek imperialisme kwam aan bod in de lezing van Miguel Bandeira Jerónimo over Beneden-Congo en Angola op het ogenblik van de koloniale verdeling. Andere bijdragen over dat thema focusten meer op specifieke casussen, zoals het levensparcours van vooraanstaande missionarissen, zowel van hogere als bescheiden rang in de katholieke hiërarchie. Een opmerkelijke bijdrage (Élisabeth Boyl) gaf de moeilijkheden weer die opdoken bij de studie van katholieke tradities die zich ontwikkelden doorheen zes generaties van een familie afkomstig uit Kasai.

De manier waarop de missies inwerkten op de koloniale cultuur, werd vanuit verschillende gezichtspunten geanalyseerd. Vooral de band tussen de medische koloniale bureaucratie en de katholieke kerk trok de aandacht (Aimery Kalema), evenals de kerkelijke invloed op het ontstaan van een koloniale ruimte in Kasai rondom missieposten en christelijke gemeenschappen (Bram Cleys). Ook de culturele productie van de missiekerken kwam aan bod in heel wat lezingen, met name in de foto's die sommige sprekers gebruikten. Dat was bijvoorbeeld het geval bij Anne Cornet, die de plaats van religieuze en wereldlijke muziek in de missies in de regio van de Grote Meren onderzocht aan de hand van zowel katholieke als protestantse bronnen.

Protestantisme en islam gemarginaliseerd?

Deze aandacht voor de protestantse aanwezigheid in Belgisch Centraal-Afrika was veeleer uitzonderlijk op het colloquium. Meer specifiek waren het enkel mesianistische stromingen die aan bod kwamen, met name via bewegingen van religieus enthousiasme en de syncretische afgeleiden van de verschillende protestantse tradities. In het licht daarvan werd de beweging van christelijke opleving in de jaren 1920 in

het noorden van Katanga (David Maxwell) voorgesteld. Dat was de enige bijdrage die de massale bekeringen beschreef, die gekenmerkt werden door de verkondiging van een hereniging met Christus en door de bereidheid om te breken met oude riten. Deze casestudy vertoont duidelijke parallellen met de gelijktijdige beweging opgestart door Simon Kimbangu.

Ook de Watchtower-traditie, een andere vorm van die messianistische stroming, trok de aandacht van de sprekers. De Kitawala-beweging, ontstaan in Zuid- en Centraal-Afrika, werd gekenmerkt door haar radicaal karakter en haar verzet tegen sociale en politieke hiërarchieën. Dominic Pistor belichtte in een opmerkelijke lezing hoe, in het kader van het Tienjarenplan van de jaren 1950, de Belgische koloniale administratie zich inspande om een onderscheid te maken tussen de politieke en de godsdienstige belangen van de Kitawala en om dat godsdienstige element aan haar rurale ontwikkelingsbeleid te verbinden.

De islam kwam tweemaal aan bod. Ashley Leinweber behandelde de historische marginalisering van de moslimwereld in het Belgische koloniale gebied, zoals die naar voren kwam in de herinneringen van moslims in Maniema vandaag. Geert Castryck analyseerde de verschijningsvormen van de moslimwereld in Bujumbura aan het einde van de koloniale periode. Het was een van de zeldzame tussenkomsten die de religieuze factor in een stedelijke omgeving onder de loep namen.

Religie tussen genezing, verlossing en politiek Er bestaat voor de term ‘godsdienst’ geen alternatief in Bantoetalen. Het is dan ook niet verwonderlijk dat de vage grenzen tussen ‘godsdienstige bewegingen’, genezingsbewegingen en opvattingen over macht heel wat aandacht kregen op het colloquium. Nancy Hunt behandelde profetische bewegingen in de Evenaarsregio in het interbellum. Haar lezing getuigde van een geslaagd gebruik van een grote waaier van geschreven en materiële bronnen en van de nauwe samenwerking van historische en antropologische benaderingswijzen die zo kenmerkend is voor de ‘Afrikanistische’ geschiedschrijving. De schrik die deze bewegingen hebben opgewekt bij de koloniale bureaucratie, lag aan de basis van een geschreven documentatie die nog steeds een essentiële rol speelt in het werk van de historicus.

Ook enkele bijdragen van Congolese sprekers lieten zien hoe moeilijk het was om de grenzen tussen ‘politiek’ en ‘godsdienst’ af te bakenen. Dat was met name zo tijdens periodieke uitbarstingen van geweld, zoals tijdens de opstanden van de Ndengese in de jaren 1920 (Joseph Nkoso) en de opstand van de mulelisten in de jaren 1960 (Kiangu Sindani). In de periode van de dekolonisatie hebben de missies een zware tol betaald tijdens dergelijke crisissen. Dat was bijvoorbeeld het geval in de missie van de spiritijnen en die van de picpussen. Die laatsten, die pas laat naar Congo kwamen, sloten hun koloniale geschiedenis af met een crisis die gekenmerkt werd door twijfel (Édouard Brion).

Een geplaagde geschiedenis tussen universalisme en indigenisme Welke conclusies trekken we na deze dagen? We onthouden vooral de aandacht die besteed werd aan culturele bronnen. Dat weerspiegelt trouwens een algemene tendens in de huidige geschiedschrijving die breder gaat dan de afrikanistische. Hetzelfde geldt voor de aandacht voor

individuele levensverhalen, een benadering die - voor Afrika niet meer dan elders - geen afbreuk doet aan het belang van sociale contexten en particuliere geschiedenissen: het christendom werd noch in Afrika, noch binnen Congo op dezelfde manier ingeplant.

“Après le Service pour le repos de l'âme de Léopold II”, Tumba, 1909. Foto uit de collectie van de redemptoristen.

Wat wel gedeeld werd over het hele territorium, is het klerikalisme dat zo typerend is voor de Belgische kolonie en leidde tot een soort quasi-staatskerk die de kolonie erfde van het Congo van Leopold II. Uiteraard hebben de missiekerken ook perioden van emancipatie gekend tegenover de koloniale bureaucratieën. Dat was vanzelfsprekend het geval voor protestantse gemeenschappen, maar zelfs in de katholieke kerk waren onafhankelijke stemmen te horen, zoals bijvoorbeeld bij de jezuïeten (Anne-Sophie Gijs). Het afstand nemen vanwege de katholieke wereld was overigens een beslissende factor in de omschakeling van de Belgische politiek ten opzichte van het regime van Leopold vanaf 1906. Er waren ook andere kritische signalen, zoals die van een missionaris-bisschop over de verwaarlozing van het platteland in de ontwikkelingsprogramma's in Katanga in de jaren 1940-1950 (Léon Verbeek). Meer algemeen nam de afstand tussen katholieke kerk en koloniale staat geleidelijk toe naar het einde van de jaren 1950. Maar zelfs met die kanttekeningen, die zelden publiek werden getoond, stemde de katholieke kerk van Belgisch Congo in met een materiële visie van het christendom, gekoppeld aan een sociale en economische orde die van hogerhand bedacht en opgelegd werd. Geïnspireerd door haar uit België geïmporteerde conservatieve traditie maakte die strategische keuze de kerk tot een bondgenoot van een technocratisch en autoritair koloniaal regime.

Die erfenis van botsingen heeft geleid tot een cultuur van afgunst, die ook tijdens het symposium regelmatig opdook. Ook de bezorgdheden van indigenisten, vandaag gerecycleerd in de stroming van de 'subaltern studies', hebben hun impact gehad op deze ontmoeting. Al die factoren hebben een klimaat van onzekerheid en onbeslistheid in de hand gewerkt, waarvan ook het colloquium getuigde. In een wereld waar de grenzen tussen het streven naar genezing, naar bescherming tegen het kwaad en naar verlossing slechts in beperkte mate gedefinieerd waren, heeft het christendom een centrale,

maar onbesliste plaats ingenomen, met vele misverstanden, die tot vandaag doorwerken. Het is dan ook veelbetekenend dat het colloquium slechts uitzonderlijk de kwestie van individuele bekeringen heeft aangesneden.

Desondanks kon de wederzijdse fascinatie van Congolese actoren en Europeanen in deze geschiedenis van het Congolese christendom niet onvermeld blijven. Zo besprak Piet Clement de ontmoeting van een franciscaanse missionaris, Placide Tempels, met de Lubacultuur van Katanga en de persoonlijke ontdekkingstocht die uit die ervaring voortkwam. Met zijn boek over 'Bantoe-filosofie' wilde hij een universele draagwijdte geven aan een, niet-kritische, filosofie die mondeling werd overgedragen, maar die volgens Tempels een plaats moest krijgen in het universum van de filosofie. Paradoxaal genoeg wekte het essay van Tempels meer aandacht in Parijs dan in Congo. Zoals wel aangestipt werd tijdens de discussies, cultiveerde Tempels een zeker romantisch aura en ging zijn visie op de Afrikaanse culturen van Katanga voorbij aan de verwoestingen aangericht door het steeds aanwezige wantrouwen voor het Kwade en door tovenarij. Het profetisme van Simon Kimbangu getuigt ook van een diepgeworteld misverstaan. Zijn fascinatie voor een christendom dat bevrijdt van tovenarij en ziekte, werd besproken door Ngoma-Binda. De spreker verwierp het universalisme van de profetische beweging in naam van een autochtone visie op de Congolese geschiedenis. Die werd ons voorgesteld als een lijdensweg over verschillende eeuwen, met Kimbangu als mystieke 'statie'.

Simon Kimbangu en Placide Tempels waren beiden buitengewoon visionair. Ze bevonden zich tussen het universalisme en indigenisme, ze streefden naar een erkenning door de Ander, ze werden beiden meegesleept door de besluiteloosheid van een geschiedenis die, doorheen de feiten, tegelijkertijd autochtoon én kosmopolitisch was. Het is deze geplaagde geschiedenis die tijdens het colloquium uitvoerig werd besproken.

Werkten mee aan dit nummer / Lieve Claes / Bram Cleys / Jan De Maeyer / Carine Dujardin / Peter Heyrman / Godfried Kwanten / Jean-Luc Vellut / Luc Vints / [Vormgeving](#) / Alexis Vermeylen / [Druk](#) / Peeters, Herent / [Verschijnt tweemaandelijks](#) / wordt op aanvraag kosteloos toegezonden / [Kantoor van afgifte](#) / 3000 Leuven 1 / [Verantwoordelijke uitgever](#) / Emmanuel Gerard / Kortrijksestraat 351 / 3010 Leuven (Kessel-Lo)

KADOC / Documentatie- en onderzoekscentrum voor religie, cultuur en samenleving / [Adres](#) / Vlamingenstraat 39 / B - 3000 Leuven / [Telefoon](#) / +32 (0) 16 32 35 00 / [Fax](#) / +32 (0) 16 32 35 01 / [E-mail](#) / postmaster@kadoc.kuleuven.be / [Internet](#) / <http://kadoc.kuleuven.be> / [Giften voor KADOC](#) / kunnen worden overgemaakt op rekeningnummer 734-0194177-89 van de K.U.Leuven met vermelding '400/0000/53084 gift KADOC'. Vanaf 30 euro wordt een fiscaal attest bezorgd.

Uw steun voor de realisatie van het nieuwe erfgoeddepot in Heverlee blijft ook erg welkom. Inlichtingen over de modaliteiten van het bouwfonds vindt u in een speciale brochure die u op eenvoudige aanvraag wordt toegezonden. U kunt natuurlijk ook rechtstreeks het bouwfonds steunen via een overschrijving op rekeningnummer 734-0194177-89 van de K.U.Leuven met vermelding '400/0000/49448 gift KADOC'. Ook daarvoor wordt vanaf 30 euro een fiscaal attest bezorgd.